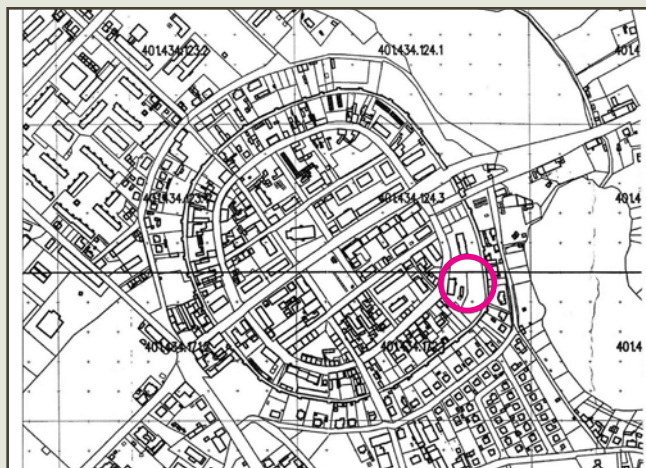

ZAKON AUGUSTIANÓW

Augustianie to potoczna nazwa zakonu św. Augustyna (Ordo Sancti Augustini), którzy obok dominikanów oraz franciszkanów należeli do zakonów żebrzących. Zgromadzenie powstało w dniu 1 marca 1266 roku i skupiło różne wcześniej działające wspólnoty eremickie, m.in. wilhelmickie, znane z fundacji na terenie Pomorza. Posiadali oni swoje klasztory w Szczecinie (1253) i Lipianach (1263). Papież Aleksander VI potwierdził powstanie zakonu i wydał bullę „Bullor Magnum edit Lugduni”. Zakon augustianów przyjął regułę św. Augustyna z Hippony (354-430). Zakonnicy augustiańscy nosili czarne, welniane habity o długich i szerokich rękawach, ze spiczastymi kapturami oraz czarne, skórzane pasy.

Plan sytuacyjny - sondażowe badania archeologiczne Strzelce Krajeńskie - obszar Starego Miasta ul. Cicha. Kolorem czerwonym zaznaczono obszar badań - miejsce domniemanego klasztoru augustianów z okresu średniowiecza.

Odciski pieczęci konwentu klasztoru augustianów w Strzelcach

AUGUSTIANIE STRZELECCY

Początki strzeleckiego klasztoru augustianów pozostają niejasne. 20 kwietnia 1290 roku Henryk – przeor klasztoru w Lipianach, wystąpił z prośbą skierowaną do biskupa i kapituły kamieńskiej o zgodę na przeniesienie konwentu do Chojny i Strzelec. W związku z tym biskup Jaromir zezwolił na fundację klasztoru w Chojnie i przyznał tamtejszemu konwentowi przywilej spowiadania, nakładania pokuty oraz głoszenia kazań. Podobne nadanie oraz przywileje musiały dotyczyć klasztoru w Strzelcach. Ponadto Biskup Piotr w dniu 23 marca 1297 roku nadał augustianom w diecezji kamieńskiej prawo wygłaszania kazań, dawania rozgrzeszenia i grzebania zmarłych. Z późniejszych wzmianek źródłowych wiadomo, że mnisi strzeleccy byli zobowiązani do dostarczania biskupowi kamieńskiemu wina, w związku z czym należy sądzić, iż posiadali oni opodal miasta winnice. W sensie organizacyjnym augustianie strzeleccy pozostawali od 1299 roku w sasko-turyńskiej prowincji zakonnej. Kapituła tej prowincji obradowała w Strzelcach w 1401 roku.

Klasztor augustianów strzeleckich posiadał uposażenie w postaci 2 łanów ziemi w Lipich Górach oraz 1 łana w Brzozie. Dobra te zostały zatwierdzone przez margrabiego Ludwika Rzymyskiego w dniu 17 maja 1350 roku. Ponadto mnisi posiadali staw pod miastem, pastwiska nad rzeką Sarbią oraz dwór w Sarbiewie. Klasztor posiadał też swoje terminaria w Choszcznie oraz we Frankfurcie nad Odrą, gdzie augustianie prowadzili żebracze zbiórki. Ośrodki tego typu służyły również jako schronienie w podróży z domu do domu. Do dzisiejszych czasów zachowały się dwie pieczęcie związane z tym strzeleckim konwentem: klasztoru i przeoratu. Pierwsza z nich z 1475 roku przedstawia dwie postacie siedzące pod baldachimem, druga zawiera wyobrażenie Matki Bożej z Dzieciątkiem.

Do tragicznych w skutkach wydarzeń doszło w dniu 7 czerwca 1433 roku, kiedy to miasto zostało zdobyte przez wojska husyckie. W związku z tym, że mnisi występowali z krytyką poglądów Jana Husa, spotkała ich za to surowa kara. Przeor wraz z dziesięcioma mnichami augustiańskimi zostali wrzuceni do beczek ze smołą i żywcem spaleni. Zarazem zabudowania klasztorne zostały zniszczone i splądrowane.

JAN MERKELIN

Najwybitniejszym przedstawicielem konwentu augustianów strzeleckich był doktor teologii Jan Merkelin. Urodził się prawdopodobnie w Krakowie około 1325 roku. Studiował teologię w Paryżu oraz we Włoszech. Wśród swoich profesorów wymieniał Tomasza ze Strassburga i Jana Clenkoka. W 1373 roku uzyskał tytuł doktora. W konwencie strzeleckim w 1380 roku pełnił funkcje lektora teologii. Następnie był wikariuszem oraz wizytatorem prowincjała augustianów na Marchię, Pomorze i Prusy. Znany jest jako autor traktatów teologicznych, w tym m.in. Liber de instructione simplicium sacerdotum, dotyczącego sakramentu eucharystii oraz różnych zagadnień teologicznych i filozoficznych, napisany w 1388 roku i dedykowany biskupowi warmińskiemu Henrykowi Sorbomowi. Egzemplarz traktatu, przepisany przez skrybę w 1401 roku znajduje się w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Jan Merkelin zmarł około 1400 roku w Strzelcach, gdzie został pochowany.

Karta tytułowa utworu Jana Merkelina *Liber de instructione simplicium sacerdotum* z kodeksu ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej z Toruniu fot. Piotr Kurek.

Tekst:

Błażej Skaziński

Fotografie:

Marek Bidol, Piotr Kurek

Literatura:

E. Rymar, Strzelce (Krajeńskie) na przestrzeni wieków (do 1945 roku), Strzelce Krajeńskie 2011; Z. Miler, Jan Merkelin (ok. 1325 – ok. 1400) – teolog z klasztoru augustianów w Strzelcach, Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny 9, 2002, s. 233-237.

Wykonano na zlecenie

Urzędu Miejskiego w Strzelcach Krajeńskich
Aleja Wolności 48, 66-500 Strzelce Krajeńskie
tel. 95 763 11 30, e-mail: urząd@strzelce.pl,
www.strzelce.pl

ZABUDOWANIA KLASZTORNE I KAPLICA

Augustianie założyli klasztor przy murach miejskich, opodal Bramy Młyńskiej, z dostępem od strony dzisiejszej ulicy Brygady Saperów. Taka lokalizacja przy murach miejskich leżała w zwyczaju zakonu, podobnie zresztą wybudowali swój klasztor w Chojnie.

Nie wiadomo jak wyglądały zabudowania klasztorne, które nie zachowały się do dzisiejszych czasów. Brak również opisów oraz przekazów ikonograficznych. W klasztorze strzeleckim, podobnie jak we wszystkich innych klasztorach augustiańskich, musiał znajdować się kościół z wyodrębnionym chórem, gdzie mnisi odprawiali codziennie „officium”. Obok świątyni znajdował się budynek, zawierający kapitułarz (sala obrad), refektarz (jadalnia), infirmerię (szpital) oraz dormitorium (sypialnia). Ponadto w klasztorze mieściła się biblioteka, powiązana ze skryptorium, w którym przepisywano księgi oraz skarbiec. Przy zabudowaniach klasztornych znajdował się również wirydarz, czyli ozdobny ogród. W niektórych klasztorach mieściło się również parlatorium, czyli sala gościnna.

Augustianie strzeleccy posiadali też kaplicę położoną poza zabudowaniami klasztorными, przy dawnej Bramie Gorzowskiej. Relikty kaplicy zostały odkryte podczas prac ziemnych w latach 90. XX wieku. Stąd też znane są fragmenty cegieł, ceramicznej płytki, gąsiora oraz ceramicznych kształtek. Z klasztorem związana jest legenda, mówiąca o tajemnym, podziemnym przejściu, prowadzącym od zabudowań klasztornych do kaplicy.

Zabudowania klasztorne uległy około 1495 roku pożarowi, skoro w 1496 roku wydano zgodę na ich odbudowę. Po kasacji zakonu w 1537 roku założenie klasztorne znalazło się w posiadaniu margrabiego, który przekazał je w 1552 roku Hansowi von Bornstedtowi. Ten jednak z kolei wymienił budynki na inną nieruchomość na terenie miasta. W zabudowaniach klasztornych mieścił się od tego czasu dwór miejski oraz spichlerz. Następnie nieruchomość przekazano Mikołajowi Schubertowi. Zabudowania klasztorne uległy pożarowi w latach 1637 i 1642 i nie zostały już odbudowane. Na widoku Strzelca z połowy XVII wieku, wydanego przez Mateusza Meriana Starszego brak tego typu obiektów.

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

Staraniem Urzędu Miejskiego w Strzelcach w 2011 roku przeprowadzono w obrębie dawnego zespołu klasztorного sondażowe badania archeologiczne, którymi kierował doktor Przemysław Kołosowski z Toru-

nia. Odkryto gotycki mur, który według prowadzących badania był częścią zabudowy klasztornej. W wykopie archeolodzy odkryli liczne fragmenty cegieł, dachówek oraz fragmenty ceramiki średniowiecznej i nowożytniej. Były to przemieszane zabytki związane z klasztorem oraz czasami późniejszymi. Do najciekawszych ujawnionych obiektów należą elementy ceramicznych kształtek architektonicznych, prawdopodobnie ze sklepień pomieszczeń klasztornych.

Augustianie w Strzelcach

**Gmina
Strzelce Krajeńskie**